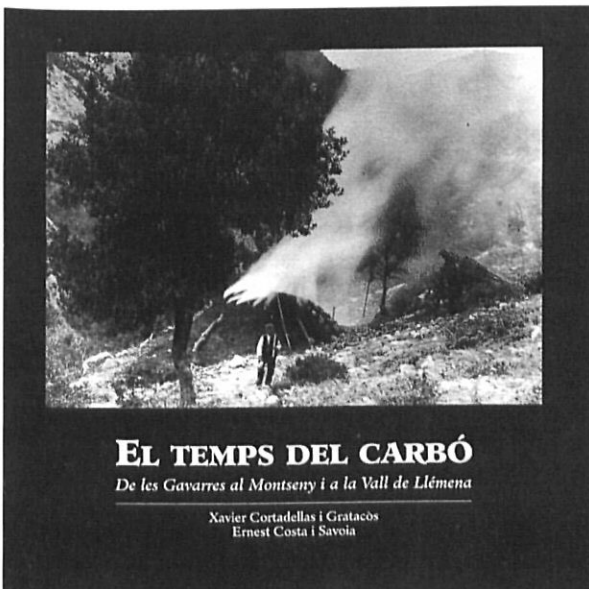

nen conflictes entorn al pagament de la remença dels qui volien abandonar un mas del domini de Vilabertran (doc. 759), també podem documentar el cas de pagesos que pagaven la remença als seus antics senyors per tal de poder entrar a formar part del domini dels canonges, tal com succeeix amb un tal Pere que després de pagar 36 sous per alliberar-se de Galzeran de Sales es compromet a pagar un cens de dotze diners anuals després d'oferir-se a Santa Maria (doc. 631). Més explícitament, pel que fa a les circumstàncies d'aquests pagaments, un tal Guillem Oliba es comprometia a redimir-se dels seus senyors per poder entrar en possessió d'un mas que havia heretat dels seus oncles (doc. 667).

Per acabar, si l'índex de topònims, gairebé tots identificats, serà un instrument de gran utilitat per a les recerques locals sobre pobles o les estructures de poblament, l'índex de noms convida a ser utilitzat pels especialistes en onomàstica i antroponímia, precisament perquè aquest és un període que sabem crucial per a la formació del sistema de designació amb dos elements i dels noms familiars. A més la transcripció literal dels escatocòls té la virtut de permetre comprovar l'evolució de la forma d'escriure els noms. En definitiva, doncs, el llibre de Josep M. Marquès té el doble mèrit d'oferir una història de Santa Maria de Vilabertran i, amb la presentació dels seus documents, una clau per a un millor coneixement del món medieval en tota la seva riquesa i complexitat.

Lluís To Figueras

Amb la saviesa dels carboners

CORTADELLAS, Xavier / COSTA, Ernest
El temps del carbó. De les Gavarres al Montseny i a la Vall de Llèmena
Associació d'Acció pel Patrimoni
Girona, 1995. 48 pàgines.

Aquests darrers tres anys, des de petites clarianes de les Gavarres s'han tomat a enlairar fumaroles de piles de carbó. Feia molt de temps que s'havia deixat de coure carbó en aquest massís, els boscos del qual antigament proveïen d'aquest combustible als pobles d'una àmplia rodalia. Les setmanes santes de 1993 i 1994, i l'octubre de 1995 s'ha tomat a encendre piles de carbó a la vora de dos dels antics poblets de la carena de les Gavarres: a Sant Cebrià de Lladó (Cruïlles) els dos primers anys i a Fitor (Fonteta) el darrer. Es tracta d'una iniciativa absolutament espontània d'uns antics bosquetans, principalment dels senyors Lluís Pla i Simon Cruanyes, que ha trobat el suport de diferents grups i entitats de la zona.

La intenció de documentar aquesta experiència, tan interessant des de diferents punts de vista, és la que va fer néixer el llibre *El temps del carbó*. Tant l'impulsor principal i coordinador de l'opuscle –David Pujol–, com l'autor dels textos –Xavier Cortadellas–, com el fotògraf –Ernest Costa–, han treballat amb la voluntat de deixar-la enregistrada en un suport que, un cop cuites i desfetes les piles, permetés continuar divulgant l'antic ofici de carboner i el món que l'envoltava. La pretensió inicial era simplement la de descriure i recollir un testimoni, d'aixecar acta per escrit, i amb imatges, del procés lent, complex, i a vegades bellíssim i fascinant que s'inicia amb la preparació de la llenya, i es clou amb la baixada del

carbó de la muntanya cap a les viles. A aquesta voluntat d'enregistrar un procés respon l'ordenació dels diferents capítols del llibre, amb un primer referit als tractes entre propietaris i bosquetans, i amb un capítol final sobre la recollida del carbó i la seva sortida del bosc.

De tota manera, tant l'autor del text com el fotògraf han anat més enllà del propòsit inicial i han acabat realitzant un treball molt més complet i més ric d'informació. El llibre porta el subtítol *De les Gavarres al Montseny i a la Vall de Llèmena*, subtítol certament molt aclaridor perquè tant Xavier Cortadellas com Ernest Costa han buscat referents en altres zones on antigament es produïa carbó. Han estat especialment útils en aquest sentit les experiències portades a terme, també aquests darrers anys, a la Vall de Llèmena, animades per l'ateneu «l'Aulina», i molt en especial les dades aportades pels senyors Lluís Ribes i Anicet Pedrosa. La incorporació d'informacions de diferents zones enriqueix el text de Xavier Cortadellas i permeten, en algunes ocasions, la comparació i el matís. L'autor del text aporta dos tipus de referències més que complementen i emmarquen el seu treball de «fedatari» d'un ofici i d'unes tècniques. Primerament inclou paràgrafs d'autors que van veure i escriure sobre el carbó i l'ofici de carboner quan aquesta era una activitat habitual en els nostres boscos (Joan Amades, Miquel Torroella, Prudenci Bertrana, Tomàs Garcés, Guerau de Liost...). En segon lloc, Cortadellas introdueix comentaris extrets d'entrevistes que ell ha realitzat a bosquetans i que aporten dites, creences, referències a esdeveniments extraordinaris i altres dades que ajuden a contextualitzar més el procés de fer carbó.

El treball que el fotògraf Ernest Costa aporta al llibre *El temps del carbó* acaba

també anant més enllà d'allò que hom hi espera trobar. D'Ernest Costa són la major part de les imatges reproduïdes. Publica concretament disset excel·lents fotografies que documenten perfectament el procés d'elaboració del carbó, l'entorn en el qual es produeix i les eines utilitzades. Però al costat de les seves pròpies fotografies, el llibre n'inclou d'altres d'inèdites, recuperades gràcies a la recerca que Costa ha realitzat en arxius particulars. Destaquem principalment les set fotografies dels anys trenta realitzades per Pau Fort a la zona del Montseny. Bona part de les fotografies del llibre estan reproduïdes en formats grans, la qual cosa permet gaudir encara més de la seva qualitat i interès.

Ben escrit, ben il·lustrat i amb una bona presentació de la informació –el disseny i la maquetació són de Pep Caballé–, el llibre *El temps del carbó* aconsegueix sobradament l'objectiu d'explicar i fer comprendre una de les principals ocupacions dels antics bosquetans. Ens acosta a un aspecte del nostre patrimoni etnològic d'una manera agradable i fàcil, sense per això rebaixar ni el més mínim el seu nivell de rigor i qualitat científica i sense caure tampoc en actituds nostàlgiques i idealitzadores. Un cop llegit la impressió que queda és que es tracta d'una feina ben feta. Les quatre persones que han participat en la seva elaboració han actuat com una colla de pacients i traçuts carboners

davant d'una pila. Ho han fet amb calma i ofici. Han treballat bé des del començament –la concepció inicial de l'opuscle–, fins al final –el darrer dels peus de fotografia. Com si es tractés d'una pila ben cuita, el llibre deixa al final molt pocs culots (trossos mal carbonats). Ens queda al final un document obert a un públic ampli, disponible per a la seva utilització com a recurs didàctic, interessant per a l'historiador, el lingüista i l'antropòleg. En definitiva, es tracta d'un llibre fet amb la mateixa modèstia, calma i saviesa dels antics carboners.

Josep Matas i Balaguer

novetats – novetats – novetats – novetats

- AFIC i altres. *Perspectives entorn dels cent anys de cinema a Sant Feliu de Guíxols*. Sant Feliu de Guíxols, Ajuntament, 1995, 169 pàg.
- ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. *Guia del call jueu de Girona*. Barcelona, Columna-Ajuntament de Girona, 1995, 123 pàg.
- BOIX, Lurdes. *L'Escala. Imatges per a un somni*. Olot, Ajuntament de l'Escala, 1995, 76 pàg.
- CARBONELL, Jordi. «Alsina i Bofill: un exemple de fidelitat» dins *Anuari IEC curs 1993-1994*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995, pàg. 159-164.
- CARRERAS i RIERA, Josep. *Es Pedrís Llarg de Begur*. Palafrugell, Edicions Baix Empordà, 1995, 136 pàg.
- CASASSAS i SIMÓ, Oriol. «Josep Alsina i Bofill: la passió per la llengua», dins *Anuari IEC curs 1993-1994*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995, pàg. 165-172.
- CODINACHS i PARÉS, Dolores. «Vulnerabilitat i adaptació al risc d'avinguda a la comarca del Ripollès, 1982-1992», dins *Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs*, la Seu d'Urgell, Caixa de Catalunya, 1995, pàg. 109-120.
- DDAA, *Miscel·lània lloretenca*. Pròleg de Joan Domènech. Santa Coloma de Farners, Club Marina Casinet de Lloret de Mar, 1995, 253 pàg.
- DDAA, *La península del Cap de Creus i la serra de Verdura*. Actes de les IV Jornades de la Institució Catalana d'Història Natural. Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos, 1995, 182 pàg.
- El patrimoni biològic del Montseny*. Catàleg de flora i fauna, 2. Barcelona, Diputació, 1995, 85 pàg.
- FERNÁNDEZ i PUERTAS, Víctor. «Anselm Domènech, l'oncle de Salvador Dalí Domènech», dins *Revista de Catalunya*, 97 (1995), pàg. 61-80.
- FIGUERA, M.; BROSEL, A. *La Cerdanya. Tots els cims*. Guia d'excursions. Moià, Institut d'Estudis Ceretans, 1995, 248 pàg.
- FRAGUPELL, Rosa M. *Turisme residencial i territori*. Les segones residències a la regió de Girona. Girona, L'Eix editorial, 1995, 394 pàg.
- LAPORTE i SALAS, Josep. «El doctor Alsina i les nostres institucions acadèmiques», dins *Anuari IEC curs 1993-1994*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995, pàg. 173-178.
- MIR, Francesc J. de. *El centre històric de Besalú*. Olot, Amics de Besalú i el seu comtat, 1995, 281 pàg.
- OLIVA, Joan. *Tota la Cerdanya*. Lleida, Amunt i Avall, 1995, 269 pàg.
- POUS, Montserrat; CALLOL, Josep. «L'electricitat». Girona, Diputació i Caixa de Girona, 1995, 96 pàg. (*Quaderns de la Revista de Girona*, 59).
- SIMON i TARRÉS, Antoni. «Barcelona i Catalunya durant la crisi de subsistències de 1763-1764», dins *Barcelona. Quaderns d'Història*, 1 (1995), pàg. 95-106.
- SIMON i TARRÉS, Antoni. *Aproximació al pensament demogràfic a Catalunya*. Barcelona, Curial, 1995, 168 pàg.
- SOLÀ-MORALES i de ROSSELLÓ, Manuel. «Característiques d'una arquitectura rural específica al Pla d'Olot. Memòria llegida per l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr... a la sessió del 18 de febrer de 1993». *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, 921, vol. LIV, núm. 3 (1995), pàg. 167-195.
- VILA, Pep. «Una visió enciclopèdica de la Catalunya del vuitcents: les memòries de C. S. Cuynat», dins *Revista de Catalunya*, 97 (1995), pàg. 41-59.
- Vitrina*, 7. Olot, Museu Comarcal de la Garrotxa i Arxiu Històric Comarcal, 1995, 78 pàg.